

EFICIENȚA REFORMELOR ECONOMICE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE A REPUBLICII MOLDOVA

Natalia BRANAȘCO, asist. univ.,
U.S.B. "Alecru Russo"

Transition period of economics is also named a changeable period. Naturally, that economy changeable is a part of deep and principal changes in society – in political and administrative statement, in social sphere, in ideology, in interior and exterior policy. In this range economy morphin has one of the central places, because successes and troubles of economy reforms in a huge degree make social and political situation in whole.

Tranziția la economia de piață pentru Republica Moldova s-a dovedit a fi destul de dificilă și contradictorie. Cu toate că s-au obținut unele succese în procesele de liberalizare a activității economice, de stabilizare macroeconomică, de privatizare și reformare a altor domenii ale economiei naționale, în condițiile lipsei unei strategii ferme a promovării lor, reformele n-au contribuit la o creștere economică reală. Declinul producției este mult mai accentuat decât în majoritatea țărilor ex-socialiste.

Populația a devenit săracă, procesele de degradare a potențialului uman și de producție căpătînd dimensiuni foarte mari. Perioada de tranziție din anii 1990 s-a caracterizat printr-un declin în economie, datorii interne și externe enorme, deficitul în creștere a balanței de piață, evaziuni fiscale masive, datorii la salarii și pensii. Principalii factori ce au condiționat această situație sînt lipsa unei strategii bine determinate și fundamentate de promovare a reformelor în primii ani ai tranziției, decalajul dintre promovarea unei politici monetare dure și îmfăptuirea cu întîrziere a reformelor economice structurale, gradul înalt de criminalitate a economiei, dezintegrearea economică și teritorială a republicii etc. [2, p. 1].

Reforma declanșată în economia națională și care a creat multe iluzii populației, este îngreunată de multiple încălcări ale interesului național și de o corupție masivă care încă nu a putut fi stagnată. Am asistat mult timp, cu continuare și pînă-n prezent, la aplicarea unor strategii și programe de reformă bazate, în principal, pe sacrificiile populației.

O tranziție, asociată cu sărăcia crescîndă nu mai poate conviețui și, totodată, pune o serie de semne de întrebare asupra eficienței programelor de reformă. În perioada care a trecut am asistat la distrugerea sistematică a proprietății de stat, atît prin proasta ei gestionare, cît și prin jaf, corupție degradare, lucru ce s-a dovedit extrem de contraproductiv, dar și o piedică în mersul normal al tranziției. Teza cu privire la neimplicarea statului în economie s-a confundat adeseori cu neimplicarea acestuia în monitorizarea crizei economice a tranziției. Restructurările ante- și postprivatizare sub formă de falimente, dizolvări și lichidări în “masă”, într-un interval de timp foarte scurt, au avut și au în continuare efecte nefavorabile. Dificultățile, disfuncțiile și căderea producției agricole au avut drept cauză faptul că privatizarea în agricultură a fost însoțită de importante distrugerii de avuție. În final, am ajuns la o agricultură cu mulți proprietari, dar cu o producție agricolă mică. Trebuie să mai menționăm și o oarecare neglijare a experienței unor țări care s-au îndatorat într-o formulă agreeată doar de forurile financiare internaționale și care, deci, nu au putut salva economia, în comparație cu alte țări, care au știut să atragă spre folosul economiilor lor capitalul străin cu performanțe productive de vîrf.

Analizînd situația din anii precedenți, perioada parcursă poate fi divizată în două etape [3, p. 66]:

1) Etapa anilor 1991-1994, marcată de declinul economic, cînd diminuarea PIB a scăzut în medie cu 20% anual.

2) Etapa anilor 1995-1998, marcată de aprofundarea reformelor în toate sectoarele economiei naționale. Este perioada de stabilizare depresivă. Ritmurile medii de reducere a PIB s-au stabilit în limita a 2-3% anual.

Reforme economice ale perioadei de tranziție au fost îndreptate mai întîi de toate pe calea schimbării formei de proprietate. S-a creat un sistem național bancar și o piață de capital; s-a introdus un sistem fiscal impus de către legile pieței; a avut loc liberalizarea prețurilor și a comerțului, inclusiv cel extern, reușind, în felul acesta, să se creeze un spațiu concurențial și să se restructureze unitățile economice.

Atare reforme au menirea de a liberaliza economia în ansamblu și de a da un impuls și forțe noi pentru o dezvoltare stabilă și efectivă, ceea ce însă nu s-a întîmplat.

Stabilizarea macroeconomică cere promovarea unor politici de coordonare și reglare a proceselor tranziției din partea statului, altfel economia nu va da efecte la nivel microeconomic. Spre regret, primii zece ani de reforme tranziționale în Republica Moldova nu au dat rezultatele așteptate. Tărăgănarea, caracterul contradictoriu, măsurile parțiale de transformări numai complică situația. Toate măsurile de stabilizare macroeconomică trebuie să fie realizate, în același timp, bine pregătite, iar reformele să se efectueze cu hotărîre.

Analiza tendințelor principale marcoeconomice, microeconomice și sociale, precum și înrăutățirea bruscă a situației în economia reală începînd cu a doua jumătate a anului 1998 ne demonstrează și, totodată, ne consolidează opinia că reformele bazate preponderent pe politica monetară și fiscală contribuie, desigur, la o stabilizare macroeconomică, însă această stabilizare nu poate fi durabilă și ea nu întotdeauna este urmată de o stabilizare în economia reală și în sfera socială. Starea socială s-a înrăutățit în așa măsură, încît ea a devenit alarmantă și periculoasă.

Odată cu pregătirea și introducerea valutei naționale a fost creat un sistem contemporan bancar. Însă, cu toate că reformele din sistemul bancar au decurs bine, Republica Moldova nu a fost ocolită de criza financiară și deprecierea leului. O greșeală este că sistemul bancar a susținut preponderent comerțul, dar nu sfera producției și că a avut o pondere foarte mică a creditelor de lungă durată, din motivul imposibilității determinării riscurilor pe o perioadă îndelungată. De politica bancar-creditară depinde, în mare măsură, și piața de capital, piața în care Moldova este încă slab dezvoltată. Pînă-n prezent accentul s-a pus pe capitalul venit din afară și mai puțină atenție s-a acordat acumulării și capitalului autohton. Aici a dominat o disproporție: circa 5 ani cursul valutei naționale a demonstrat stabilitate, iar politica economico-financiară internă a neglijat capitalizarea venitului populației. Despre rata dobînzii putem spune că a fost extrem de instabilă. În condițiile inflației destul de mari, rata de refinanțare a BNM a variat între 17-26%, iar dobînzile băncilor comerciale pentru creditele acordate se ridicau pînă la 60-90%, diminuîndu-se la 36-37% abia către anii 2000-2001.

Evident, prea puține domenii ale economiei sînt în stare să beneficieze de atare împrumuturi bancare și să le ramburseze în termenii prestabiliți. În primul rînd, asta se referă la economia reală, în care astfel de agenți aproape lipsesc. Importanța dobînzii ca parametru economic poate fi estimată, reieșind din principiul: cu cît dobînda este mai scăzută, cu atît, în principiu, economia este mai sănătoasă. În prezent BNM a recomandat băncilor comerciale de a revizui politica ratei dobînzii pentru depozitele primite și creditele acordat. În anul 2004 rata dobînzii medii la credite în lei a constituit 20,94%, iar rata medie a dobînzii la depozitele pe termen atrase în monedă națională a înregistrat valoarea de 15,5%. Politica monetar-valutară a BNM ia în considerare perioada medie de timp și este îndreptată la stimularea creditării economiei.

Despre PIB putem spune că s-a redus anual. Între anii 1990-1999 acesta s-a micșorat mai mult de trei ori. În aceste condiții rata de schimb a monedei naționale pînă în august 1998 a fost menținută relativ stabilă. Sursele principale ale ratei de schimb au fost mijloacele valutare obținute în acest scop de la FMI și veniturile din emisiunea monedei. Dar menținerea forțată și nejustificată a monedei a fost o greșeală mare, ce a costat cîteva sute milioane de dolari, efectele pozitive ale “stabilității” plasîndu-se doar în domeniul psihologic [4, p. 245]. Doar din anul 2000 s-a înregistrat o creștere lentă a PIB-ului: în 2000 – cu 2,1%; 2001 – 6,1%; 2002 – 7,8%; 2003 – 6,6%; 2004 – 7,3%. Cu toate că încă e prea puțin, acest fapt e îmbucurător.

Dar totuși majoritatea factorilor care ar fi putut activa creșterea nu au dinamică bună. Creșterea calitativă a economiei o va asigura numai politica de majorare a investițiilor în capitalul fix și creșterea industrială.

Reducerea presiunii impozitelor asupra economiei ar stimula activitatea economică. În acest scop se impune perfecționarea sistemului fiscal, în direcția asigurării echității fiscale în domeniul impozitării venitului persoanelor fizice și juridice, reducerii cotelor impozitării pe venit, TVA pentru unele bunuri economice, stimularea utilizării veniturilor în scopuri investiționale, înăsprirea fiscalității pentru patrimoniul neutilizat. Raporturile financiare dintre stat și agentul economic constituie o procedură birocratică greoaie, care conduce la decapitalizarea întreprinderilor [1, p. 91]. Un rezultat bun este că de la micșorarea taxei impozitului de la 32% la 20% suma încasată pe impozitul pe venit a crescut de 6 ori în comparație cu sfîrșitul anilor '90 ai secolului trecut.

Foarte alarmant se prezintă dezechilibrul balanței comerciale pe parcursul întregii perioade de tranziție. Soldul negativ se mărește din an în an. În anul 2004 balanța comercială externă a constituit – 684,5 mln. (cu 178,9 mln. mai mult ca în 2003). Reducerea substanțială a deficitului balanței comerciale și atingerea echilibrului comerțului exterior este o necesitate vitală. De asemenea sînt necesare măsuri de menținere a datoriei externe în limite rezonabile și compatibile cu capacitatea de plată a țării.

Minimizarea deficitului bugetar în proporție de 3% din PIB (standard al UE) este un imperativ economic care poate fi atins nu prin sporirea fiscalității, ci prin finalizarea reformei cheltuielilor publice. Acestea ar trebui să fie cît mai transparente. Politica financiară în domeniul cheltuielilor publice pentru anii 2000-2005 prevede aplicarea unor măsuri severe de reducere a cheltuielilor bugetare, de perfecționare a structurii lor în direcția majorării ponderii cheltuielilor pentru asistența datoriei externe de reducere a cheltuielilor pentru aparatul de stat ș.a.

În 2004 cheltuielile Bugetului de Stat au constituit 7,3 mlrd. lei (cu 1,2 mlrd. lei mai mult decît în 2003). Veniturile în 2004 au constituit 7,52 mlrd. lei, cu 202 mln. (2,8% mai mult ca cele plănuite și cu 13,6% mai mult ca în 2003. Dublarea în 2004 a bugetului comparativ cu 2001 este un rezultat foarte bun. De asemenea un succes în 2004 este plata la timp a salariului, lichidarea datoriilor către bugetele locale. În totalitate au fost vărsate în buget mijloacele asigurării sociale și asigurării medicale. Au început să se plătească dobînzile pentru creditele externe (1,25 mlrd. lei – 22,7% din veniturile bugetare).

Majorarea ponderii investițiilor la o mărime de cel puțin 20-25% din PIB este un obiectiv major care ar stopa procesul degradării tehnice a infrastructurii. Crearea noilor locuri de muncă, securitatea și stabilitatea angajaților sînt vitale pentru prosperarea, securitatea și pacea socială. Dar totuși sursa satisfacerii cerințelor sociale este dezvoltarea economică. Deci, creșterea economică la etapa actuală este sarcina primordială a statului.

Din bibliografie

1. Chircă, Sergiu, S., Evoluția reformelor economice (de la economia planificată la cea de piață). – Chișinău, 2000.
2. Guțu, Ion, Reformele economice în Republica Moldova în perioada de tranziție. – Chișinău, 1999.
3. Matei, C., Institutul de Geografie al AȘM “Problemele tranziției economice. – Chișinău, 2003.
4. Republica Moldova: dimensiunile reformelor. AȘM, Ministerul Economiei Republicii Moldova. – Chișinău, 2002.